

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-121>

УДК 376.3

Коваленко В.Є.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Колісник О.В.

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ДОВГОТРИВАЛОГО КАРАНТИНУ

Анотація. Досліджено проблему організації командою психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами процесу дистанційного інклюзивного навчання в умовах довготривалого карантину. Технології дистанційного навчання визначаються як комплекс освітніх технологій, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, що надають можливість реалізувати командою психолого-педагогічного супроводу процес дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами в домашньому освітньому середовищі. Наведено рекомендації щодо організації та проведення навчальних занять учителем, адаптації навчального матеріалу асистентом, особливості створення батьками домашнього освітнього середовища та організації режиму дня дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, дистанційне навчання, інклюзивне навчання.

Kovalenko Victoria

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Kolesnik Elena

Kharkov Academy of Continuous Education

ORGANIZATION THE DISTANCE LEARNING OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS DURING THE LONG-TERM QUARANTINE

Summary. The article deals with the problem of organizing a child with special educational needs' distance learning by a team of psychological and pedagogical support of these students during long-term quarantine. Distance learning technologies are defined as a complex of educational technologies, which include psycho-pedagogical and information-communication ones, which enable the team of psycho-pedagogical support to implement the process of distance learning of children with special educational needs in a home health education environment. Emphasis is placed on the fact that when organizing distance learning for children with special educational needs, it is important to remember that all educational activities should be based on the strengths of the child, according to his or her abilities and needs, taking into account the characteristics of the "home educational" environment; the key to this is the problem of maintaining the health of the child, strict adherence to the protective and pedagogical regime. It is noted that during the quarantine the teacher should work closely with the teacher's assistant and the parents of the child with special educational needs, it is important to allocate responsibilities clearly: the teacher selects the content (including didactic material of the lesson) according to the adapted or modified curriculum, coordinates and supervises training, organizes communication of distance learning participants, carries out verification of completed works, provides feedback; teacher assistant adapts didactic material (offered by the teacher), advises parents the stages of the child's learning, the features of handouts' use, conducts corrective phase of the lesson with the child with SEN, keeps a diary of observations (including information from parents), provides feedback; parents of a child with SEN help teachers to adjust the educational process, organize the educational activity of the child, perform the functions of a child's assistant, provide feedback. The article provides recommendations on the organization and conduct of teacher training, adaptation of teaching material by the assistant, the features of parents creating a home educational environment and the organization the regime of the day of children with special educational needs during the long-term quarantine.

Keywords: children with special educational needs, distance learning, inclusive education.

Постановка проблеми. Сучасна загроза життю населення людей всього світу, обумовлена пандемією COVID-19, створила низку серйозних викликів перед системою освіти. Активне провадження дистанційного навчання в системі освіти дає можливість дітям здобувати знання, уміння і навички як у синхронному, так і в асинхронному режимах роботи, воно передбачає проведення уроків з інтерактивними формами роботи, з відео, аудіо та анімаціями, що дозволяє дітям з нормотиповим розвитком самостійно та з захопленням засвоювати нові знання. Впровадження дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами створює низку труднощів як організаційного, так і методично-

го характеру, обумовлених як модально-неспецифічними закономірностями розвитку цих дітей (зниження обсягу та швидкості сприймання й переробки інформації; порушення розумової та фізичної працездатності, виникнення компенсаторних і псевдокомпенсаторних пристосувань; своєрідністю взаємодії з іншими людьми), так і модально-специфічними закономірностями розвитку дітей певної нозологічної групи й індивідуальними потребами та можливостями конкретної дитини [2]. У цій ситуації вкрай багато залежить від взаємоприйняття, взаємоповаги, взаємопорозуміння, взаємодії та взаємопідтримки учителя, асистента учителя та батьків «особливої» дитини, а також від відповідального

ставлення та усвідомлення того, що вся ця діяльність – за дитину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему дистанційного навчання дітей з нормативним розвитком досліджували О. Андреев, Ю. Богачков, Л. Власенко, Т. Гарбуза, С. Дербя, І. Доценко, М. Жалдак, Г. Лаврентьева, І. Малафійк, О. Муковіз, Н. Нікуличева, О. Пасічник, Є. Полат, В. Сафін, І. Сахарук, Г. Ситар, М. Смульсон, В. Солдаткін, Г. Шиліна та ін.

У педагогічній літературі дистанційне навчання розглядається як якісно нова форма освіти, що ґрунтується на принципах самостійності навчання учнів, сучасних педагогічних методах, технічних засобах передачі інформації як особливого типу освітньої діяльності, що робить процес гнучким, варіативним, багатовекторним, уможливує навчання учнів за індивідуальною освітньою траєкторією відповідно до особистісних потреб, інтересів і здібностей [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Окремі аспекти застосування комп'ютерних технологій досліджували В. Болтянський, В. Беспалько, М. Жалдак, В. Монахов, В. Розумовський, О. Співаковський та ін. Психолого-педагогічні аспекти використання комп'ютерних технологій у навчальній процесі досліджували В. Зінченко, О. Качуровська, Ю. Машбиць, Н. Талізінна та ін. [1]. Проте питання організації дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах довготривалого карантину не знайшло достатнього висвітлення у педагогічній літературі, що і обумовило вибір проблематики наукової статті.

Мета статті – охарактеризувати особливості організації дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами членами команди психолого-педагогічного супроводу в умовах довготривалого карантину.

Виклад основного матеріалу. В умовах довготривалого карантину, основним завданням діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в класах з інклюзивним навчанням є створення оптимальних умов для здобуття освіти дітьми з урахуванням їхніх індивідуальних потреб та можливостей із застосуванням технологій корекційно-розвиткового навчання в домашньому здоров'язбережувальному освітньому середовищі. Організуючи дистанційне навчання дітей з особливими освітніми потребами, важливо пам'ятати, що вся освітня діяльність має спиратися на сильні сторони дитини, відповідно до її можливостей і потреб, з урахуванням особливостей нового «домашнього освітнього» середовища; ключовою залишається проблема збереження здоров'я дитини, суворе дотримання охоронно-педагогічного режиму.

Під час карантину учителю необхідно тісно співпрацювати з асистентом учителя та батьками дитини з особливими освітніми потребами, важливо чітко розподілити обов'язки: *учитель* – добирає контент (у тому числі – дидактичний матеріал уроку) відповідно до адаптованої або модифікованої навчальної програми, здійснює, координує та контролює навчання, організовує спілкування учасників дистанційного навчання, здійснює перевірку виконаних робіт, надає

зворотній зв'язок; *асистент учителя* – адаптує дидактичний матеріал (запропонований учителем), надає поради батькам щодо поетапності навчання дитини, особливостей застосування роздаткового матеріалу, проводить загальнокорекційний етап уроку з дитиною з ООП, веде щоденник спостережень (у тому числі за інформацією батьків), надає зворотній зв'язок; *батьки дитини з ООП* – допомагають педагогам налагодити освітній процес, організують навчальну діяльність дитини, виконують функції асистента дитини, надають зворотній зв'язок.

Наведемо рекомендації для учителя, який здійснює, координує та контролює дистанційне навчання дитини з особливими освітніми потребами.

Важливо здійснювати планування процесу дистанційного навчання дитини з особливими освітніми потребами відповідно до ІПР дитини, її освітньої траєкторії, ураховуючи її особливості, потенційні можливості та потреби, беручи до уваги, що основна частина навчальної діяльності буде здійснюватися батьками в умовах, де багато відволікаючих факторів, часто бракує необхідних дидактичних засобів, знань методик навчання (та спеціальних методик зокрема), а тому працездатність дитини може значно бути нижчою, ніж у класі.

Вчителеві необхідно заздалегідь ознайомлювати асистента учителя з темами занять, щоб він вчасно зміг підготувати необхідні (адаптовані) дидактичні матеріали та завчасно інформувати батьків стосовно розкладу дистанційних навчальних занять, де (на якій онлайн-платформі) вони будуть проходити, як потрібно організувати навчання, яке приладдя знадобиться під час заняття.

Якщо вчитель проводить навчання всіх учнів класу у вигляді інтернет-конференції, важливо передбачити місце і повноцінну участь у такому занятті і для учня з особливими освітніми потребами в межах можливостей дитини. При цьому важливо звертатися до неї на ім'я, посміхатися, пропонувати повторити, відповісти на питання, контролювати час тощо.

Завдання, які будуть запропоновані дитині, мають відповідати її зоні найближчого розвитку. Вчителеві важливо не спрощувати завдання, краще продумати запитання, які допоможуть дитині виконати завдання без суттєвого спрощення змісту. Під час заняття важливо не перевантажувати сенсорну систему учнів зайвими звуковими сигналами, щоб не відволікати їх від головного. Не говорити занадто голосно, уникати абстрактних, незрозумілих слів. Важливо використовувати наочність, але вона має бути доречною та реалістичною. Доцільним є використання інтерактивних дошок на зразок Trello або Padlet. Важливо постійно підтримувати зв'язок із учнями, чітко повідомляти строки виконання завдань. Вчителеві необхідно аналізувати проведені заняття, вдосконалювати власні практико-педагогічні вміння, експериментувати, в процесі занять підтримувати, надихати дитину з особливими освітніми потребами, знаходити підстави для того, щоб похвалити її, презентувати її досягнення.

Наведемо рекомендації щодо організації дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами для асистента учителя. Асистент учителя – педагог, від якого багато у чому залежить результативність навчання дитини з осо-

близькими освітніми потребами під час карантину. Асистенту вчителя необхідно тісно співпрацювати з учителем (учителями, що здійснюють навчання в інклюзивному класі) та батьками дитини з особливими освітніми потребами. Необхідно ретельно та вчасно готувати адаптовані дидактичні матеріали до кожного уроку з урахуванням планування та завдань учителя, особливостей розвитку та можливостей дитини, спроможності батьків щодо виготовлення (друку) та використання роздаткового матеріалу. Необхідно завчасно надавати батькам дитини необхідний дидактичний матеріал та пояснення до нього для попереднього ознайомлення.

Щоденно доцільно проводити заняття в наступному порядку:

– бажано в один і той же час зранку здійснювати зв'язок асистента учителя з сім'єю дитини (важливо, щоб це проходило у формі взаємодії – через трансляцію, щоб дитина бачила обличчя педагога, його міміку; щоб асистент учителя міг бачити обличчя дитини. Голос педагога, його вигляд для дитини дуже важливий, оскільки допомагає бути в реальному світі).

а) До початку безпосередньої роботи асистента учителя з дитиною в режимі відеоконференції проводиться консультативна та пропедевтична (підготовча) робота з батьками. Асистент учителя має пояснити батькам дитини завдання щодо організації роботи на день, особливості використання роздаткового матеріалу, тонкощі виконання завдань тощо (до 10 хв).

б) Починаючи спілкуватися з дитиною, асистент учителя має привітатися з нею, обговорити її емоційний стан, настрій, очікування. Ці вступні хвилини можуть бути тематичними, тобто кожного дня варто обговорити якусь певну тему: що відбувається у природі, що найцікавішого відбувалося вчора, як поводить домашня тваринка дитини тощо. Виявляйте справжню зацікавленість до життя дитини, давайте можливість їй висловитися (5-7 хв);

в) Далі асистент учителя в режимі трансляції проводить з дитиною загальнокорекційний етап уроку (дихальну гімнастику, вправи на розвиток дрібної моторики, зорову гімнастику, самомасаж тощо відповідно до особливостей розвитку дитини). Також потрібно пояснити дитині завдання на день (не що вона має зробити, а що вона дізнається, навчиться робити, якщо виконає підготовлені для неї завдання), підтримати дитину своїми сподіваннями на те, що їй все вдасться (з опорою на сильні сторони дитини), запевнити, що якщо буде потреба в допомозі асистента учителя, він обов'язково допоможе підказкою, порадою тощо.

– Проведення навчальних занять за розкладом залежить від особливостей і можливостей дитини, особливостей навчання інших учнів:

а) якщо дитина з ООП навчається за модифікованою програмою, навчання можуть здійснювати батьки, ураховуючи щоденні рекомендації учителя та асистента учителя;

б) онлайн навчання також може проводити асистент учителя під керівництвом учителя за допомогою батьків дитини.

Асистенту учителя необхідно щодня отримувати від батьків дітей з особливими освітніми потребами інформацію про реакцію дитини на зав-

дання, їх складність, про тривалість продуктивної діяльності учня, особливості виконання завдань. Важливо дослухатися до батьків, обговорювати з ними проблемні моменти, шукати спільні рішення заради дитини. Всю отриману інформацію необхідно вносити до щоденника спостережень за дитиною, зазначаючи – «зі слів батьків».

Наведемо рекомендації щодо організації дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами для батьків дітей.

Батькам необхідно в умовах перебування вдома створити «домашнє освітнє середовище» для здобуття дітьми нових знань, умінь та навичок. Важливо створити розпорядок дня дитини на час карантину. Зокрема, дитина має прокидатися у звичний «докарантинний» час, робити зарядку, снідати, виконувати свої навчальні обов'язки та лягати спати також у звичний час. Це дуже важливо, оскільки неправильно розподілений час протягом дня зменшує працездатність, сприяє розумовому перенапруженню, підвищенню стомлюваності, роздратованості. Розпорядок дня обов'язково має включати час для навчання, час для фізичних навантажень і час для спілкування. Навчання під час карантину має відбуватися вранці, коли організм дитини найбільш підготовлений до інтелектуальної роботи.

В умовах дистанційного навчання батькам важливо правильно організувати просторово-предметний компонент «домашнього освітнього середовища». Зокрема, необхідно звернути увагу на організацію робочого місця дитини:

– Із зони навчання (робочого місця дитини) потрібно прибрати всі об'єкти, що відволікають (постери на стінах, зайві речі, іграшки на столі тощо).

– Стіл та стілець мають бути відповідної висоти відносно зросту дитини. Під час відеозанять важливо щоб дитина могла бачити педагога, а педагог її, тобто розташовувати на відповідній висоті вебкамеру, забезпечте відповідне освітлення.

– Всі необхідні речі (підручники, зошити, ручки, олівці, маркери, лінійка, ножиці тощо) мають бути розташованими в зоні доступу відповідно упорядкованими (в баночках, пеналах, папках для зошитів, теках, органайзерах тощо).

– Розмістіть у зоні бачення графічні органайзери, щоб допомогти дитині записувати розклад та замітки.

– Завчасно ознайомтеся з роздатковими матеріалами, що підготував асистент учителя та поясненнями до них. Якщо щось виявилось незрозумілим, запишіть питання, щоб потім проконсультуватися.

– За потреби, підготуйте засоби заохочення та винагороди (щось смачне, щось цікаве, що подобається дитині).

Під час навчальних занять з дитиною батькам необхідно слідкувати за дотриманням часу (заняття не має бути довшим за 40-45 хвилин). Доцільним є використання інструментів для тайм-менеджменту, таких як Таймер Pomodoro або годинник. Кожні 15-20 хвилин дитина має 2-3 хвилини перепочити. Батькам доцільно виконувати разом з дитиною фізкультхвилинку або релаксаційну вправу в цей час. При цьому слід орієнтуватися на особливості дитини та її актуальний стан. Не варто робити завдання за дитину, не треба давати готові відповіді на питання,

все краще робити разом, підтримуючи і надихаючи дитину, важливо зберігати спокій.

Більше уваги необхідно звертати на розвиток життєво важливих знань, вмінь та навичок: розвиток дрібної моторики, творчих та комунікативних навичок, мовлення. Як показує практика, найбільшу проблему під час карантинного навчання складає читання. Можна попросити дитину почитати вголос, або читати по черзі, разом обговорити, проаналізувати прочитане. Це сприяє не тільки карантинному навчанню, але й емоційному зближенню, якого часто не вистачає дітям і батькам. Корисним (психотерапевтичним) для дитини є читання хатньому улюбленцю (собаці, коту), адже таке читання унеможливає негативну оцінку, що є дуже важливим для дитини на етапі формування навички читання.

Батькам важливо розуміти – вони повноправний учасник команди супроводу дитини!

Висновки і пропозиції. Отже, технології дистанційного навчання є комплексом освітніх технологій, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, що надають можливість реалізувати командою психолого-педагогічного супроводу процес дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами в домашньому здоров'язбережувальному освітньому середовищі. Організуючи дистанційне навчання дітей з особливими освітніми потребами, важливо пам'ятати, що вся освітня діяльність має здійснюватися учителем, асистентом учителя та батьками узгоджено та колегіально, з опорою на сильні сторони дитини, відповідно до її можливостей і потреб.

Список літератури:

1. Качуровська О.Б. Корекція мовленнєвого розвитку молодших школярів із тяжкими вадами мовлення засобами комп'ютерних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2006. 20 с.
2. Синьов В.М., Матвеева М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. Київ : Знання, 2008. 359 с.
3. Шиліна Г.А. Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 241 с.

References:

1. Kachurovska, O.B. (2006). Korektsiia movlennievoho rozvytku molodshykh shkolariv iz tiazhkymy vadamy movlennia zasobamy komp'iuternykh tekhnolohii: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.03. Kyiv, 20 s.
2. Synov, V.M., Matvieieva, M.P., & Khokhlina, O.P. (2008). Psykholohiia rozumovo vidstaloi dytyny : pidruchnyk. Kyiv: Znannia, 359 s.
3. Shylina, H.A. (2016). Metodyka dystantsiinoho navchannia ukrainskoi movy uchniv osnovnoi shkoly: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv, 241 s.